

Tibbin karanlık çağı

Dr. Murat Balanlı

1964 yılında dünyaya geldi. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun oldu. Uzmanlık eğitimi Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesinde iç hastalıkları alanında tamamladı. Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık İşleri Bölge Müdürlüğü, SGK Yönetim Kurulu Üyeliği, Behçet Uz Çocuk Sağlığı ve hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesinde Hastane Yöneticiliği yaptı. Halen kendi adını taşıyan özel bir merkezde bütüncül tıp uygulamaları üzerine çalışmaktadır.

Dezenformasyon kısaca, “bilginin çarpıtılması”dır. Daha geniş anlamda, “eksik, yanlış ya da bir başka deyişle inandırıcı olmaktan uzak bilgilerin, insanları gerçekler hakkında yanıltmak amacıyla yayılması”dır. İnsanlık tarihinde ilk dezenformasyon ne zaman başlamıştır diye bakacak olursak, Hz. Adem ile başladığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Şeytanın “ebedi yaşam” vaadiyle yasak ağaçtan yemesi arasında kullandığı bağlantı, dezenformasyonun ilk örneği olarak verilebilir. “*Derken şeytan onun aklını karıştırıp ‘Ey Âdem! dedi, sana ebedilik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?’*” Evet, insanoğlu “yanıldı”. Dezenformasyon karşısında yanlış tercihte bulundu. Şeytan, yanıltmak amacıyla gerçeği çarpıtıp daha cazip hale getirdi. Ancak sonrasında yanlış tercihinin kendisine haksızlık ve zulüm oluşturduğunu söyleyerek hatasından dönüş yaptı. Amacımız elbette teolojik konulara girmek değildir, ancak şu soruya cevap aramak zorundayız; “Hakikat neden ve nasıl çarpıtılır, sonuçta insan neden yanılır?” Dezenformasyon her yerde ve her zaman olan/olabilen bir durumdur. Buradan yola çıkarak bu yazıda, günümüzde özellikle sağlık konusundaki bilginin çarpıtılması ve ortaya çıkan sonuçları değerlendirmeye çalışacağız.

Kasıtlı olarak bilgiyi çarpıtmak isteyenler, bunu; yalan bilgi üretmek, bilgiyi yalan olan başka bir bilgi ile harmanlayarak, eksik sunarak ya da fazladan çarpıtıcı bilgi ekleyerek sağlayabilirler. Hayatımızın her alanında dezenfor-

masyon olgusuyla karşı karşıya geliyoruz. Söz konusu çarpıtılmış bilgiyi üretmelerin sözleri her zaman aynıdır. “*Ve onlara: ‘Elbette ben size öğüt verenlerdenim.’*” Sağlıkta bilgi kirliliği ve bilginin çarpıtılması da bunlardan biri, belki de en önemlisidir. Küresel planda insanlığı yanıltan, aldatan saptıran unsurlar neler ise, elbette sağlık sektöründe de aynı güçler rol oynamaktadır. Peki, bu süreçte hekimler masum mu?

Sağlıkta Bilginin Çarpıtılmasında Hekimlerin Rolü

Sağlık hizmetinin sunulmasında en önemli unsurlardan biri olan hekimler, doğal olarak bilgi kirliliğinin ve çarpıtılmasının oluşmasında bir paya sahiptir. Ancak küresel anlamdaki bu süreçte etken değil edilgen bir unsur olarak rol oynamaktadırlar. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki bilginin hakikatine ya da hakikatin bilgisine ulaşmak konusunda insanlık oldukça zor bir dönemden geçmektedir. Doğru ile yanlış, gerçek ile yalan, iyi ile kötü birbirine karışmış durumdadır. Ayırımı yapmak, yalan ve yanlış olan ile hakkı ve hakikati yerine koyma konusunda hekimlere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Hekim dediğimiz zaman “bilge insan”dan söz ediyoruz. Bilge insan yanılmaz insan demek değildir ama bilge insan, her zaman yanılabilirliğinin farkında olan ve yanılığısından dönebilecek insandır. Hikmet bağlantılı bir sözcük olan hekim; doğru ile yanlış, sağlıklı olma hali ile hastalıklı olma halini birbirinden ayırt edebilecek nitelikte insan demektir. İnsanlık tarafından “hekim” unvanını alan kişinin elbette bu unvanı zede-

memesi gerekmektedir. Bu nedenle söz konusu sağlık alanındaki bilginin çarpıtılması karşısında ayağa kalkabilmeli ve “kral çıplak” diyebilmelidir. Bunu söyleyemeyen ve endüstriyel tıbbın bir dişlisi olmaktan bir hicap duymayan hekim elbette ki masum olarak kabul edilemez.

Günümüzün Ana Akım Tıbbı: Endüstriyel Tıp

Günümüzün tıbbı artık tüm kurumlarıyla “endüstriyel bir tıp” haline dönüşmüştür. Bu nedenle, binlerce yıldır sürdürülen tababet mesleği açısından, içinde yaşadığımız yüzyıl, “tıbbın en karanlık çağı” olarak nitelendirilebilir. Tıbbın endüstrileşmesi, içinde yaşadığımız küresel sömürünün bir sonucudur. Üzerinden büyük miktarda kazancın elde edildiği bu sektör, küresel kapitalistlerin gözlerini kamaştırmaktadır. Dolayısıyla böylesi önemli bir rant odağından uzak kalmaları beklenebilir. Sektörel anlamda hizmetin sürdürülmesinde tartışmasız en önemli aktör “tıp doktorlarıdır”. Zira burada kullandığımız “doktor” terimi özellikle seçilmiştir. Altı yıllık tıp fakültesi mezunlarına kimi yerde doktor, kimi yerde tabip, kimi yerde de hekim denildiğini biliyoruz. Endüstriyel tıbbın bu bağlamdaki odak kavramı olan “doktorlar” ne yazık ki “teknisyen” boyutuna indirgenmiştir. “Tabip mi, doktor mu, o halde hekim kim?” başlıklı makalemde bu konu ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Sağlık hizmetinin sunulmasında rol alan doktorlar, hemşireler ve teknisyenler artık birer sağlık profesyoneli olarak tanımlanmaktadır. İlaç endüst-

risi, sağlık sektöründe her geçen gün hızla büyüyen bir pazar olarak iştahları kabartmaya devam etmektedir. İlaç, tıbbi cihaz ve sarf malzemeleri üretimi artık pek çok alanda tekelleşmeye gitmek suretiyle, pazarın limitlerini de kendisi belirlemeye başlamıştır. Resim apaçık ortada durmaktadır. Hizmet sunan sağlık işletmeleri, ilaç ve tıbbi cihaz malzeme gibi unsurları ile dünyadaki en büyük sektörlerden biridir. Hal böyle olunca pazarlama faaliyetleri tüm basın-yayın ve medya araçlarını dezenformasyon amacıyla kullanmaktadır. Endüstriyel tıbbın bu süreçte yaptığı en önemli dezenformasyon, kendisini “tıbbın tek varisi” olarak göstermesidir. Böylece binlerce yıllık kadim tıbbın tüm haklarını gasp etmiştir. Yalnızca kendisi tarafından tanımlanan ve uygulanabilen yöntemleri kabul ederken, geleneksel olarak sürdürülen ve tarihsel kökleri olan pek çok uygulamayı “alternatif” ya da “tamamlayıcı” başlığı altında ötekileştirmiştir. Benzer şekilde tamamlayıcı tıp perspektifinde çalışan hekimler de farklı boyutlarda çarpıtılmış bilgilerden etkilenmektedirler. Bu sektörde doktor olarak yerini alan ve sağlık profesyoneli olarak tanımlanan kişiler, ülkemizde altı yıllık bir tıp eğitimi sonrasında “tıp doktoru” unvanıyla arz-ı endam etmeye başlarlar. Erol Göka, “Zenginler çocuklarının hekim olmasını ister mi?” başlıklı yazısında “Bizim gibi ülkelerde hekimler, orta ve düşük gelir gruplarından insanların, zeki çocuklarına gaz verilerek üretilen, ‘vur abalıya!’ haline getirilmeye çok uygun bir meslek grubu” olarak tanımlamaktadır. Yazısının içinde kitap okumayan, sinemaya bile gitmeyenlerden söz ederek sosyal olmaktan uzak kalan hekimlerin varlığını hatırlatmaktadır. Erol Hoca’ya katılmamak mümkün değil. Bir hekim, içinde yaşadığı toplumun değerlerinden, küresel anlamda sömürünün nasıl ve hangi yollarla gerçekleştiğinden haberdar olmalıdır. Tüm bunlardan kopuk, duyarız bir hekim, tıp eğitimi süresince aldığı bilgileri hastasına uygulayan bir teknisyenden öteye gidemez. Sabahattin Aydın Hoca’mız, “Tıp Eğitiminde İnsani Bilimlerin Yeri” isimli makalesinde şöyle demektedir: “Günümüzde salt tıbbi bilgiyle donatılmış ve bunu klinik becerisiyle zenginleştirmiş bir doktor tipi, bir bütün olarak algılanması gereken insana gereken hizmeti vermekten ve toplumun beklentisini karşılamaktan uzak kalmak-

tadır. Her bilgili ve becerikli doktor, aynı zamanda hikmet sahibi hazık bir hekim değildir. Daha çok tabii bilimlerden, kısmen de davranış bilimlerinden temel alan tıp disiplinine bağlı bir eğitim, neticede günümüz doktor tipiyle sonuçlanmaktadır. Hatta durumun bundan daha vahim olduğunu itiraf etmek gerekir. Doktoru adeta teknisyenleştiren bir teknoloji hâkimiyeti söz konusudur.” İlgi, bilgi ve algı dünyasında, modern tıbbın tüm unsurlarıyla şekillenen doktorlar, artık “kargadan başka kuş, kavaktan başka ağaç” tanımaya caklardır. Endüstrinin belirlediği tüm öğretileri, sorgulamadan “tek gerçek” olarak kabullenip mesleklerini icra etmeye çalışacaklardır. Pazarda yerini alan ve bunu doğal olarak büyütmek isteyen endüstriyel tıp, günümüzde en çok popüler kültürde önemli bir yeri almaktadır. Bu haberlere konu olan tıbbi bilgiler (!) çoğu zaman dayanaksız ve gerçekle bağlantısızdır. Şimdi can alıcı şu soruyu sorabiliriz; “Endüstriyel tıp, çarpıtılmış bu bilgilerin magazin düzeyinde yer almasından rahatsız mı?” Kesinlikle hayır! Bilakis, yaşam ne kadar “tıpsallaştırılırsa” pazar o kadar büyütebilecektir. Bilgilerin gerçek ya da yanlış olması endüstriyi etkilemez. Tam tersine sürekli olarak sağlık ve hastalık bilgilerinin gündemde olması, insanların ilgi odağında tıbbın hep yer almasını sağlayacak ve “acaba ben de hasta olabilir miyim?” sorusunu kendisine sormasını sağlayacaktır. Magazinleştirilen tıp ve sağlık bilgileri bu şekilde reklam faaliyetleri ile pazara ve satışa sunulur.

‘Doktor’ Bunun Neresinde?

Yapmakta olduğu mesleki faaliyetin ne anlam ifade ettiğini fark edemeyen “doktor” ne yazık ki “dezenformasyonun” bir dişlisi haline dönüşmüştür. Karşılaştığı insan artık bir “müşteridir”. Ona nasıl yaklaşması gerektiği eğitim süresi boyunca kendisine öğretilmiştir. Burada ayırt edici bir entelektüel faaliyette bulunmak doktorlar için oldukça zorlu bir iş haline dönüşmüştür. Bu nedenle tıp fakültelerinin hekim olmak için gelen öğrencilerine ilk olarak okutmaları gereken ders “bilgi felsefesi” olmalıdır. Ancak bu dersi okuyanlar, yapmakta oldukları işin ne kadar kutsal bir iş olduğunu fark edebileceklerdir. Tıp kitapları dışında başka kitap okumayan öğrenciler, tıp fakültesinden

doktor olarak çıkabilirler ama hiçbir zaman hekim olamazlar. Başka hiçbir meslek grubu yoktur ki bir insanın bedenine müdahale yetkisi olsun. Kutsal bir yükümlülük alan hekim, dezenformasyonun bir parçası olmaktan kendini sıyrabilmelidir.

Son Söz

Prof. Dr. Sabahattin Aydın tarihsel süreç içerisinde tababetin ve hekimin rolünü anlattığı yazısında şunları söylüyor: “Tanrısal güç taşıyan hekim anlayışının antik çağlarda kaldığını ve kahramansı tıp modelinin gittikçe yok olduğunu biliyoruz. Modern tıp anlayışı ile birlikte bilim ve sanatına odaklanmış ancak profesyonel ilişki içinde yani bir meslek icracısı olan hekim tipi ile karşı karşıyayız. Artık bir hekim hizmetinden, başarısından, önderliğinden bahsetmiyor; sağlık hizmet açısından, sağlık sisteminden yani organizasyonel bir stratejiden bahsediyoruz. Hekim sağlığın birincil ögesi iken, artık organizasyonun öğelerinden biri haline gelmektedir. Bu durumun, toplum içinde özel ve saygın bir konumu bulunan hekimlik algısını da tehdit etmekte olduğunu dikkat etmemiz gerekiyor.” Ne yazık ki diyerek bu sözlere katılıyor ve hekimin edilgen bir rolden, etken bir unsur haline dönüşmesini diliyorum. Descartes’e göre insan bir makine, hastalık ise makinanın arızalanmasıdır. Materyalist dünya görüşüne bağlanan modern batı tıbbının, tıp dünyasını artık karanlık bir çağa getirdiğini ve “bir dönüm noktası”na ulaştırdığını rahatlıkla söyleyebiliriz. İhtiyacımız olan şey, yeni bir gerçeklik anlayışı ile düşünce, algı ve değerlerimizde kökten bir değişim ihtiyacımız olduğudur. Dolayısıyla hekimler, mevcut küresel sömürü unsurlarının bir parçası değil; tam aksine buna karşı duran, hakikatin bilgisine talip olan, hikmetle bağlantısını kesmeyen insanlar olmak durumundadır.

Kaynaklar

Aydın, Sabahattin, “Hekim Otoritesinden Otoritenin Hekimine”, <http://www.sdplatform.com/Yazilar/Kose-Yazilari/232/Hekim-otoritesinden-otoritenin-hekimine.aspx>, (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2019)

Balanlı, A. Murat, “Tabip Mi Doktor Mu, O Halde Hekim Kim?”, *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, Mart-Nisan-Mayıs 2011-2012 (22): 24-25.

Göka Erol, Zenginler Çocuklarının Hekim Olmasını İster mi? Yazısı <https://www.drtus.com/forum/vi-ewtopic.php?t=24636> (Erişim Tarihi: 20.10.2019)

Taha Suresi 120. Ayet